

Nacionālā veselības dienesta sagatavotā informācija „Darba kavējumi slimošanas dēļ ES valstīs”

Darba kavēšana ir viena no tēmām/problēmām, kas pēdējos gados kļuvusi aktuāla ne tikai Latvijā, bet arī ES un citās pasaules valstīs. Tā nonākusi dažādu nozaru (nodarbinātība, veselība) politiku dienas kārtībā.

Kopējie secinājumi:

- Vairumā valstu darba kavējuma laiks ir iedalīts sekojošos periodos:
 - 1) gaidīšanas laiks (pirmās dienas, par kurām darba kavētājs nesaņem pabalstu, piemēram, 3 dienas),
 - 2) tad seko termiņš, par kuru maksā darba devējs (parasti samazināts vidējo ienākumu apjoms, piemēram, 80%),
 - 3) tālāk seko laika periods, par kuru maksā sociālās/veselības apdrošināšanas fonds t.s. valsts (parasti samazināts vidējo ienākumu apjoms, piemēram, 80%).

Šo periodu ilgums un pabalstu apjomi atšķiras.

- Pārsvarā darba kavēšanas iemesli tiek dalīti trīs lielās grupās:
 - ✓ **Slimības** (t.sk. arī ievainojumi) – biežākie darba kavējuma iemesli, veselības traucējumi/saslimšanas gadījumi.
Reizēm šai grupā ieskaita arī arodslimības. Tomēr nereti tās izdala atsevišķi (periodi, pabalstu izmaksas avoti un kārtība atšķiras).
Bieži šai grupā ieskaita arī slima bērna (vai cita radnieka) kopšanu, reizēm šo gadījumus izdalot atsevišķi.
 - ✓ **Ievainojumi**, kas gūti darbā.
Pie šīs grupas nereti pieskata arī arodslimības. Bieži šai grupai atšķiras gan pieļaujama darba kavējuma iemesls, gan pabalstu izmaksas avots, apjoms un kārtība.

✓ *Maternitātes* prombūtne (grūtniecības un bērnu kopšanas atvaļinājumi).

Visās valstīs šos darba kavējuma iemeslus apstiprina ārsts (izsniedzot slimības lapas u.tml.).

- Pabalstu saņēmēji ir nodokļu maksātāji - darba ņēmēji.
- Atkarībā no tā, kā apkopo informāciju (statistika, pētījumi) par darba kavējuma iemesliem, valstīm informācijas par darba kavējuma apjomiem un izmaksātajiem pabalstiem pieejamība atšķiras. Pārsvarā pieejama informācija par izmaksāto pabalstu apjomu no valsts, reizēm pieejama informācija arī par periodiem, kur pabalstu izmaksā darba devējs. Sadalījums pa iemesliem pārsvarā ir pieejams lielās grupās (slimība, maternitāte, arodslimība un tml.). Dažās valstīs pieejami dati arī par noteiktām slimību grupām, kā dēļ tiek kavēts darbs/tiek ņemtas slimības lapas.
- Daudzās valstīs pieauguši darba kavēšanas slimības dēļ rādītāji (*rate of sick leave, sickness absence rate*). Tas tiek skaidrots ar to, ka darba ņēmēji, lai nezaudētu darbu, ienākumus, cenšas maksimāli izmantot sociālo pabalstu sistēmu, lai nodrošinātu sev ieņēmumus. Krīzes laikā daudzas valstis ir mainījuši likumdošanu, samazinot sociālo izmaksu apjomus (samazinot termiņus, pabalstu apjomus).
- Dažas valstis izmanto dažādus kontroles mehānismus, lai pārbaudītu slimības lapu izsniegšanas patiesumu.
- Kā problēma, par kuru arvien vairāk tiek diskutēts, ir ar pazeminātām darba spējām jeb slimu darba ņēmēju/darbinieku atrašanās darbā (jo atrašanās „uz slimības lapas” vairs nav finansiāli izdevīgas, bailes zaudēt darbu), kas patiesībā rada zaudējumus, īpaši gadījumos, kad slimība tiek ielaista un pēc tam attiecīgi, lai atveseļotos, tiek vairāk kavēts darbs.
- Par daudzām valstīm angļiski nav pieejama informācija par šo tēmu.
- Nav pieejama informācija par to, vai citās valstīs izmanto tādu darba nespējas periodu garuma ierobežošanas/limitēšanas iespēju, kur tiek ņemtas vērā diagnozes.

Apkopojums pa valstīm

Valsts	Gaidīšanas laiks (par kuru nesāņem pabalstu)	Darba devējs maksā par periodu sekojošā apjomā	Pabalsta apjoms (no vidējās izpeļņas), ko maksā valsts	Maksimālais dienu skaits, par ko tiek maksāts pabalsts	Papildus informācija
Latvija	1 diena	līdz 10.dienai: 2.-3.diena 75%, 4.-10. diena 80%.	80%	26 (182 dienas) nedēļas nepārtraukti, 52 nedēļas 3 gadu laikā.	Nepārtraukta ārstēšanās iespējama/apmaksājama 52 nedēļas ar VDEĀK lēmumu. Izņēmums – tuberkuloze (citi periodi). Par slima bērna (līdz 14 g.v.) kopšanu: valsts maksā 1.-14.dienas, ārstējoties stacionārā līdz 21.dienai - 80%.
Čehija	3 dienas	<i>Nav info</i>	<i>Nav info</i>	<i>Nav info</i>	Statistika par izmaksātajiem slimību valsts apdrošināšanas pabalstiem tiek apkopota arī pa diagnozēm (SSK-10).
Dānija	1 diena	<i>Nav info</i>	<i>Nav info</i>	<i>Nav info</i>	
Francija	3 dienas	No 4.dienas, apjoms atkarīgs no nostrādātā laika, koplīguma u.tml.	Maksā daļēji, kopā ar darba devēju, no 8.dienas kopējam apjomam vajadzētu būt 90% 30 dienas. Pēc tam ap 50%.	Līdz 6 mēneši.	Pabalsta izmaksas ilgums atkarīgs no darba stāža, no konkrētajā darba vietā nostrādātā laika, koplīguma un tml.
Grieķija	3 dienas	0	<i>Nav info</i>	No 4.dienas.	Valsts maksā pabalstu no 4.slimošanas dienas.
Igaunija	3 dienas	4.-8.diena 70%	<i>Nav info</i>	No 9.dienas.	Par slima bērna kopšanu maksā 14 dienas, par cita slima ģimenes locekļa kopšanu – 7 dienas.
Itālija	3 dienas	<i>Nav info</i>	<i>Nav info</i>	180 dienas	

Īrija	3 dienas	<i>Nav info</i>	<i>Nav info</i>	<i>Nav info</i>	Nemaksā vecumā virs 66 gadi.
Kipra	3 dienas	0	<i>Nav info</i>	No 4.dienas darba ņēmējiem, no 10.dienas pašnodarbinātajiem.	Valsts maksā pabalstu no 4.dienas. Pašnodarbinātajiem valsts maksā pabalstu no 10.dienas.
Lielbritānija	3 dienas	28 nedēļas daļējā apjomā ar valsti	Daļējs apjoms kopā ar darba devēju.	28 nedēļas	4.-7.dienas pietiek ar savu un darba devēja apliecinājumu par darba nespēju. Atkārtoti slimojot 8 nedēļu laikā, tā skaitās viena slimības epizode: dienas skaitās klāt, nav vairs gaidīšanas laika. Darba devējs maksā tās 28 nedēļas, bet maksāšanas procedūra ir saistīta ar sociālās apdrošināšanas sistēmu, daļēji pabalstu sedz valsts, daļēji darba devējs. Nemaksā vecumā pēc 65 gadiem.
Lietuva	0	1.-2. diena 80%	3.-7.diena 40%, no 8.dienas 80%.	90 dienas kalendārā gadā.	Brīvprātīgai dalībai alkohola un narkotiku atkarības ārstēšanas programmās apmaksā 14 dienas kalendārā gadā. Orgānu donoriem apmaksā visu 100% no pirmās dienas. Kopjot slimu bērnu, māti, tēvu, maksā 85% no pirmās dienas, 7 - 14 dienu garumā, ne vairāk kā 120 dienas kalendārā gadā.
Luksemburga	<i>Nav info</i>	<i>Nav info</i>	<i>Nav info</i>	10-20 nedēļas	Valsts maksā pabalstu 10 nedēļas, līdz 20 nedēļām slimības laiku pagarina ar īpašāku ārsta zīmi (pēc noteiktas procedūras, kritērijiem).
Malta	0	1.-3.diena	<i>Nav info</i>	159 dienas	
Polija	0	80% 33 dienas gadā, 14 dienas gadā vecumā virs 50 gadiem.	Līdz 50 g.v. no 34.dienas, 80%. Ārstējoties stacionārā 70%. Virš 50 g.v. no 15.dienas	182 dienas.	Darba devējs maksā visu slimības laiku, ja iemesls ir infekcijas slimība. 100% apmaksā, ja ir negadījums darbā, slimošana grūtniecības laikā, orgānu donoriem (gan darba devējs, gan valsts). Pašnodarbinātajiem un tml. uzņēmējiem (tiem, kas maksā nodokļus) no pirmās dienas maksā valsts. Tuberkulozes gadījumā apmaksā 270 dienas. Slimošana grūtniecības laikā – 270 dienas (maksimālais apjoms).

			80%.		
Rumānija	0	1.-5.diena.	<i>Nav info</i>	183 dienas	
Slovākija	0	Līdz 10.dienai: 1.-3.diena 25%, 4.-10.diena 55%.	55%	52 nedēļas (364 dienas)	
Slovēnija	<i>Nav info</i>	Līdz 30.dienai	<i>Nav info</i>	No 30.dienas	
Ungārija	0	Līdz 15.dienai 60-70% (atkarībā no darba stāža).	70%	52 nedēļas (364 dienas), strādājis mazāk par 2 gadiem – 30 dienas.	Kopjot slimu bērnu līdz 12 g.v. Pabalstam ir arī griesti. Ir pieejami statistikas dati par slimošanas iemesliem (diagnožu grupās).
Zviedrija	1 diena	<i>Nav info</i>	80% 364 dienas, 75% līdz 550. dienai.	364 dienas 15 mēnešu (450 dienas) periodā.	550 dienas 18 mēnešu periodā - ar īpašu ārsta apliecinājumu. Kopjot slimu bērnu līdz 12 g.v.

Beļģija

Izšķir divu veidu slimošanas periodus: 1) *primary sickness absence* – slimošanas periods, kas ilgst līdz gadam, 2) *long-term sickness absence* – slimošanas periods ilgst ilgāk par gadu.

Bulgārija

2008.gadā saīsināja slimošanas periodu laiku, par ko valsts maksā pabalstu.

Čehija

Neapmaksā pirmās 3 dienas (agrāk bija 1 diena).

Statistika par izmaksātajiem slimību valsts apdrošināšanas pabalstiem tiek apkopota arī pa diagnozēm (SSK-10).

Dānija

Darba devējs izmaksā pabalstu no 2.kavējuma dienas (*ordinary absences*). Ja tas ir noteikts darba līgumā, tad darba devējs maksā pabalstu visā slimošanas periodā (*long-term or chronic disorders absence*).

Francija

3 dienas ir gaidīšanas laiks (pabalsts netiek saņemts). Slimības pabalstu maksā daļēji valsts (*Sécurité sociale*) un daļēji darba devējs. Lai izmaksātu pabalstu, nepieciešams ārsta apliecinājums 48h laikā no saslimšanas brīža. Valsts maksā daļu no pabalsta, sākot ar 4.dienu. Darba devējs maksā otru daļu pabalsta, ko nosaka likumdošana un arī koplīgums. Likumdošana nosaka, ka gadījumā, ja kavētājs ir strādājis vismaz gadu, pabalsta apjomam jāsasniež vismaz 90%, šāds apjoms jāmaksā 30 dienas. Apjomu un dienu skaitu izrēķina, ņemot vērā attiecīgajā darba vietā nostrādāto laiku, kā arī koplīgumā noteikto. Likums paredz, ka jābūt vismaz 50% no vidējiem ienākumiem, šādā apjomā tas jāsaņem periodā līdz 6 mēnešiem. Pēc tam iestājas *long term sickness absence* (nav informācijas par pabalsta apjomu šajā periodā).

Tiek veikti arī kontroles pasākumi, lai pārbaudītu slimības lapu pamatojumu.

Grieķija

Gaidīšanas laiks (kad netiek maksāts pabalsts) - 3 dienas (izņemot negadījums darbā, maternitātes prombūtne). No 4.dienas pabalstu maksā valsts. Darba devējs neko nemaksā.

Igaunija

Pabalsts netiek maksāts pirmās 3 dienas (līdz 2009.gada 1.jūlijam bija 1 diena). Darba devējs maksā no 4. līdz 8.-ai dienai. Maksā 70% no vidējās izpeļņas (agrāk bija 80%). Pēc tam (no 9.dienas) pabalstu maksā valsts.

Darba traumas, arodslimības apmaksā speciāls fonds.

14 dienas apmaksā, ja slimo bērns, 7 dienas, ja slimo cits ģimenes loceklis.

Slimības lapas (dokumentus) iesniedz valstij arī gadījumos, kad slimo līdz 8 dienām (pabalstu maksā darba devējs), lai varētu sekot līdzi (apkopot informāciju, analizēt), kāda ir situācija darbinieku slimošanas jomā (veido statistiku šajā jomā).

Itālija

Neapmaksā pirmās 3 dienas. Pabalsts tiek maksāts 180 dienas, izņemot hospitalizācijas laiku (tad dienu skaitīšana notiek citādāk).

Īrija

Neapmaksā pirmās 3 dienas.
Pabalstu maksā tikai tiem, kuri ir jaunāki par 66 gadiem.

Kipra

Pabalstu maksā no 4.dienas (darba ņēmējiem), no 10.dienas - pašnodarbinātajiem.

Lielbritānija

Slimības pabalsts (*Statutory Sick Pay*) tiek maksāts no 4.dienas 28 nedēļas. Pirmās 3 dienas ir gaidīšanas laiks (nekas netiek maksāts). Pirmās 4-7 dienas pietiek ar savu un darba devēja apliecinājumu par darba nespēju, ilgākam laikam nepieciešams ārsta apliecinājums. Slimības pabalstu nemaksā vecumā virs 65 gadiem, cietumniekiem, nodarbinātajiem, ja tie piedalās streikā.

Lietuvaⁱ

Par pirmajām dienām divām maksā darba devējs (ne mazāk kā 80% no vidējās izpeļņas). Pēc tam pabalstu maksā valsts. Par periodu no 3.līdz 7. dienai maksā 40% (agrāk bija 80%), pēc tam (no 8.dienas) - 80%, bet ne ilgāk kā 90 dienas kalendārā gada laikā.

Dažādi izņēmumi, piemēram, brīvprātīgai dalībai alkohola un narkotiku atkarības ārstēšanas programmās apmaksā 14 dienas kalendārā gadā. Orgānu donoriem apmaksā 100% no pirmās dienas un tik ilgi, cik ilgi nepieciešams, lai atgrieztos darbā.

Arodslimību, darba traumu gadījumos pabalsts tiek maksāts no cita fonda, spēkā ir citi noteikumi.

Pabalstu piešķir visiem, kas ir apdrošināti (visi, kas maksā nodokļus), slimības, traumas gadījumā, kopjot slimu bērnu, māti, tēvu (no pirmās dienas, 7 -14 dienu garumā, ne vairāk kā 120 dienas kalendārā gadā, 85%); ārstējoties veselības aprūpes iestādēs; u.c. gadījumos, piemēram, ja darba kavētājs ir donors pie orgānu transplantācijas.

Pabalstu nesaņem, ja gūta trauma, vecot noziegumu, ja darbaspējas zaudētas/kavēts darbs alkohola vai narkotiku reibuma dēļ, ja veselība zaudēta, to speciāli ietekmējot (*self harm*), ja notiek slimības simulēšana un tml.

2009.gadā pastiprināta kontrole šajā jomā, tiek veiktas dažādas pārbaudes (t.sk. medicīniskās dokumentācijas pārbaudes), piemēram, atklāts, ka daudzas it kā slimās personas slimības laikā pametušas valsti, vai arī likuši eksāmenus augstskolās.

Luksemburga

Slimības pabalstu maksā 10 nedēļas. Nepieciešamības gadījumā šo periodu var pagarināt līdz 20 nedēļām, ar „īpašāku” ārsta zīmi (ar noteiktu kārtību, kritērijiem), vai arī piešķirt invaliditāti. Kādu noteiktu darbspēju zuduma gadījumā ir iespēja arī ieteikt darbam, kur pietiek ar esošām darbaspējām.

Malta

Pirmās 3 dienas pabalstu maksā darba devējs. Valsts pabalstu maksā no 4 dienas 159 dienas.

Polija

Darba devējs maksā pabalstu no 1.slimošanas dienas. Kopumā darba devējs pabalstu maksā 33 slimošanas dienas kalendārā gadā. Ja darbinieks ir 50 un vairāk gadus vecs – tad darba devējs maksā 14 dienas gada laikā. Pabalsta, ko maksā darba devējs, apjoms ir 80%. Darba devējs maksā pabalstu visu slimības laiku, ja iemesls ir infekcijas slimība.

No 34.dienas pabalstu maksā valsts, no 15.dienas tiem, kuri vecāki par 50 gadiem. Pabalsta apjoms ir 80%. Ja kavētājs ārstējas stacionārā un ir vecumā līdz 50 gadiem, pabalsta apjoms ir 80%, ja vecumā virs 50 g.v. - 70%.

Maksimālais perioda ilgums, kad tiek maksāts, ir 182 dienas, tuberkulozes gadījumā – 270 dienas, grūtniecības laikā, ja slimo, tad arī 270 dienas.

Pašnodarbinātie un tml. uzņēmēji (tie, kas maksā nodokļus) saņem pabalstu no valsts jau no pirmās slimošanas dienas.

100% apmērā pabalsts tiek maksāts (gan no darba devēja, gan no valsts par attiecīgajām dienām) sekojošos gadījumos: negadījums darbā, slimošana grūtniecības laikā, orgānu/šūnu donoriem, arodslimību gadījumā.

Rumānija

Darba devējs maksā pabalstu par pirmajām 5 dienām. Pabalstu maksā 183 dienas.

Slovākija

No 2004.gada pirmās 10 dienas maksā darba devējs: pirmās 3 dienas - 25% apjomā, 4.-10.dienai – 55%. No 11.diena 52 nedēļas valsts maksā 55% no vidējās izpeļņas. (Līdz 2004.gadam no pirmās dienas bija 55% apjomā).

Slovēnija

Darba devējs slimības pabalstu maksā līdz 30.dienai, pēc tam maksā valsts.

Ungārija

Pirmās 15 dienas pabalstu maksā darba devējs. Apmaksā 70% no vidējiem ienākumiem (agrāk bija 80%). Pabalsta izmaksas maksimālais izmaksas periods - gads.

Ir pieejami statistikas dati pa slimošanas iemesliem – diagnožu grupās.

Vācija

Statistika par darba kavēšanu slimības dēļ ir pieejama arī pa slimību grupām (atbilstoši SSK-10).

Zviedrija

Neapmaksā pirmo dienu. Pēc tam maksā pabalstu (nav zināms, vai darba devējs arī sniedz ieguldījumu 80% apjomā 364 dienas 15 mēnešu periodā, pēc tam 75% apjomā līdz 550 dienām 18 mēnešu periodā. Ārstam jāapliecina slimošanas fakts ne vēlāk kā nedēļu pēc pirmās darba kavēšanas dienas. Īpaši smagu slimību (piemēram, ļaundabīgs audzējs, gaidīšana uz orgānu transplantēšanu) gadījumos pagarinātā pabalsta (ilgāk par 364 dienām) apjomu var palielināt līdz 80%. Šādos gadījumos arī pabalsta izmaksas ilgumu var pagarināt pat pēc 550 dienām.

Nav laika limita slimības pabalsta izmaksāšanai, ja darbs tiek kavēts darba traumas dēļ.

Pabalstu saņem, ja tiek kopts bērns līdz 12 gadu vecumam.

Kopvērtējums pa valstīm

Vismaz 145 valstis maksā slimības pabalstus gan īstermiņa, gan ilgtermiņa saslimšanu gadījumos. 98 valstis garantē pabalstu vismaz vienu mēnesi un ilgāk. Augstu ienākumu/attīstības valstīs pabalstu pirmajā slimības periodā (vismaz 10 dienas) sedz darba devējs, piemēram, Japāna, Vācija, Nīderlande, Šveice, Zviedrija, Dānija, Somija, Singapūraⁱⁱ.

Valstis var iedalīt trīs grupās pēc pasākumiem, ko tās veic darba nespējas/slimības pabalstu apjoma radīto izmaksu samazināšanaiⁱⁱⁱ:

1. Strādā pie darba apstākļu uzlabošanas, realizē veselības veicināšanas programmas darba vietās, veicina darba ņēmēju veselības apdrošināšanu u.tml. Piemēram, Austrija, Beļģija, Dānija, Somija, Norvēģija.
2. Maina likumdošanu, lai samazinātu izdevumus slimības pabalstiem, piemēram, palielina pirmo neatmaksājamo dienu skaitu, saīsina periodu, par kuru maksā pabalstu. Veic izmaksu kontroles pasākumus. Piemēram, Bulgārija, Čehija, Igaunija, Ungārija, Lietuva, Latvija, Polija, Rumānija, Luksemburga, Malta.
3. Nodarbojas gan ar veselības veicināšanu darba vietā, gan ar slimības lapu/kavējumu kontroli. Piemēram, Vācija, UK, Itālija.

Informācijas avoti:

Internetā publiski pieejamās informācijas apskats: ES oficiālie portāli, valstu institūciju (kuras iesaistītas darba nespējas kavējumu uzskaitē, sociālo garantiju nodrošināšanā u.tml.), piemēram, ministriju, sociālās apdrošināšanas iestāžu, mājas lapas, zinātniskās literatūras datu bāzes

u.c. Daudz informācijas iegūts, izmantojot ES projekta '*Absence from work*', ko 2010.gadā realizēja Eiropas darba apstākļu observatorija (*European Working Conditions Observatory*), rezultātus (2010.)

ⁱ The State Social Insurance Fund Board under the Ministry of Social Security and Labor http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=364198

ⁱⁱ Wikipedija http://en.wikipedia.org/wiki/Sick_leave

ⁱⁱⁱ Absence from work, ES projekts <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/studies/tn0911039s/index.htm>